

„S mint a régi pásztor...”

TÓTH MÁTÉ

Dokumentumok Babits Mihály Szent Imre-versének keletkezéstörténetéhez

1979-ben született, könyvtáros, irodalomtörténész. 2003-ban végzett az ELTE Bölcsészettudományi Karán magyar-könyvtár szakon. Jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár – Könyvtári Intézetének munkatársa. 2002 óta tagja az ELTE Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék Babits Kutató-csoportjának.

Babits *Imre herceg* című históriás énekének előzményeit dokumentálja a Babits-levelezés több darabja az 1929-es, 30-as évek fordulóján. A költeményt a Szent Imre herceg halálának 900. évfordulójára készült kötet számára írta Babits, felkérésre. 1929. novemberi keltezésű az a levél, melyet Harsányi Lajos győri kanonok és Tordai Ányos gimnáziumi igazgató írtak a költőhöz. Ebben kérték fel Babitsot egy Imre hercegről szóló vers megírására:

1929. nov.

Tisztelt Urunk!

A Szent-István-Társulat megbízásából Emlékkönyvet szerkesztünk a közelgő Szent Imre-jubileumra. A könyv vezérkönyvnek készül, hogy annak változatos anyagából a középiskolák összeállíthassák Szent Imre-ünnepélyeik műsorát. Tisztelettel felkérjük Önt, szíveskedjék legkésőbb dec. 25-ig egy eredeti, lehetőleg szaválásra is alkalmas, irodalmi értékű Szt Imre-verset írni s elküldeni Harsányi Lajos címére (Rábatapona, Győr 2.), hogy azt Emlékkönyvünkbe tiszteletdíj ellenében közölhessük.

Kiváló tisztelettel

*Harsányi Lajos
m. kir. kormányfőtanácsos,
c. kanonok.*

*dr. Tordai Ányos
ciszt. gimn. igazgató.*

Ne méltóztassék csodálkozni, igen tisztelt Szerkesztő Úr, hogy kérésünkkel Önhöz fordulunk. Dante fordítóját az elmúlt két évtized tanulságai után magáénak vallja a keresztény magyarság; klasszikus vezérnek tartja s mikor Imre herceg személyén keresztül európai erőfeszítésre készül Trianon ellen, költészetében is egységesen szeretne felvonulni. Ezért kérjük meg első sorban Önt Szent-Imre vers írására, ha nem is lenne pódiumon szaválható. Szerkesztő Ur mellett mai legjobbjaink: Sík, Mécs, Juhász, Bodor, a régiek közül Szabolcska, Vargha Gyula, Kozma stb. szerepelnek gyűjteményünkben.

¹Oszk Fond III/550/1. 2
f. (rektó) – 234x150 mm
– Gépírás tintairású
kiegészítéssel és névalá-
írással – A „Szent
Imre-Emlékkönyv” szer-
kesztőinek nyomtatott
fejléces levélpapírján.
Tordai Ányos tintairású
sorai és aláírása
a 2. fólió rektóján.
A szövegeket az eredeti
helyesírással közöljük.

²Szent Imre-Emlékkönyv.
Halálának kilencszáza-
dos évfordulójára.
(Szerk. Harsányi Lajos –
Tordai Ányos.) Szent
István Társulat,
Budapest, [1930.]

³Nyugat, 1929. dec. 16.
24. sz. 665–666.

Fogadja Szerkesztő Úr legmélyebb tiszteletem nyilvánítását.

Harsányi Lajos

Megtoldom kérésünket iskolánk régi tanárjához!

*Nagyon tisztelő köszöntéssel
dr. Tordai Ányos¹*

Harsányi Lajos és Tordai Ányos költők voltak a szerkesztői a *Szent Imre-Emlékkönyvnek*,² amely az előszó tanúbizonysága szerint a középiskolák ünnepi műsorainak összeállításához kívánt segítséget nyújtani. Ennek érdekében Szent Imre életrajza után szavalásra is alkalmas költeményeket, ünnepi beszédeket, énekeket közöltek. A könyv tartalmaz egy egész estét kitöltő ifjúsági színdarabot is Tordai Ányos tollából *Imre királyfi* címen. Tordai Ányos 1924-től annak a bajai ciszterci gimnáziumnak volt az igazgatója, melyben Babits 1905 és 1906 között tanított, ezért üdvözölte Babitsot úgy, mint az iskola régi tanárját.

A levél érdekessége, hogy Babitsot a keresztény magyarság vezéréként aposztrofálja, akinek költészetével jelentős szerepet kell vállalnia a trianoni békediktátum igazságtalanságai ellen való egységes magyar fellépésben. Jellemző a korabeli politikai légkörre, hogy Imre herceg jubileumát is igyekeztek a revizionista törekvések szolgálatába állítani. A vezér-szerep természetesen a korabeli Babits-recepció leggyakoribb toposzával, a „Dante fordítójaként” érdemeket szerzett költőt illeti.

Harsányi felsorolja a korabeli magyar irodalomból azt a hét nevet, akiket a legjobb költőknek tart. Nem teljesen világos a levél megfogalmazásából, hogy ők csupán a katolikus irodalom kiválóságai, vagy a teljes magyar irodalom élvonala. Ezzel a névsorral egy korabeli irodalomismerő és -értő tanár által felállított értéksorrendet ismerhetünk meg. A kötetben a felsoroltakon kívül olyan, a mai olvasók számára már jórészt ismeretlen alkotóktól közöl írásokat, mint Hangay Sándor, Pakots Károly, Magasi Artur, Mentés Mihály, Nagyfalussy Lajos, Járossy Béla.

A vers megrendelői december 25-ét szabták meg a megírás legkésőbbi dátumának. December 18-i keltezésű Harsányi Lajos azon levele, melyben megköszöni a költeményt, mely már meg is érkezett a címére. A Nyugatban azonban már a december 16-i karácsonyi szám³ nyitódarabjaként szerepelt a vers. Ezen adatok ismeretében a vers keletkezését a Tordai Ányos és Harsányi Lajos által írt novemberi levél és a Nyugatban való decemberi megjelenés közé tehetjük.

1929. dec. 18.

Tisztelt Uram!

Örömmel nyugtázom a Szent Imre-vers megérkezését. Az utolsó versszakot a második variációval közöljük. Addig is, míg a Kiadóval a

könyv egy tiszteletpéldányát s az írói honoráriumot megküldethetem, fogadja hálás köszönetemet nagyértékű közreműködéséért.

A magam külön tisztelete és nagyrabecsülése jeléül itt küldöm „De profundis” című könyvemet. A Dante magyar fordítóját talán érdekli, hogyan látja ma egy magyar katolikus pap a Purgatóriót. Ha egyszer lesz ideje, olvassa el.

Fogadja Igen tisztelt Uram legőszintébb tiszteletem s karácsonyi jókívánáságaim nyilvánítását, mellyel vagyok

készséges híve
Harsányi Lajos
kormányfőtanácsos
kanonok.⁴

⁴OszK Fond III/550/2. 1
f. (rektó) – 232x148 mm
– Tintairás – Név és
cégjelzéses levélpapíron.

⁵A Babits kézirat-
katalógus is ezt az
egyetlen rendelkezé-
sünkre álló kéziratot
nevezi meg. Lelőhelye:
PIM Kézirattára
V. 5263/1. Babits Mihály
kéziratai és levelezése
(Katalógus) I. (Összeállít-
otta: Cséve Anna – Ke-
levéz Ágnes – Melczer
Tibor – Nemeskéri Erika.)
Argumentum kiadó –
Petőfi Irodalmi Múzeum,
Budapest, 1993,
642. (138.)

A Szent Imre-Emlékkönyvben és a Nyugatban az utolsó versszaknak két különböző variációja szerepel. Ez lehet a Harsányi által említett két változat. A Nyugatban Babits előbb helyezte el a költeményt, minthogy elküldte volna azt Harsányi címére. Mégis eljuttatta számára mindkét lehetséges variációt, amiből Harsányi nem a Nyugatban megjelentet választotta, így lehet tudomásunk mindkettőről, annak ellenére, hogy a vers eredeti kézírata nem áll rendelkezésünkre, csak a Huszár Károlynak január 6-án eljuttatott tisztázat, amelyen szintén a Nyugatban megjelent első változat szerepel.⁵ A Nyugatban szereplő változat:

„S mint a régi pásztor Páfusz szigeten,
akibe szerelmes volt a szerelem,
ugy haltál, Adonis! s duhaj Kan fehér
fogairól csepegett a szűzpiros vér.”

A Nyugatban megjelent változatban Babits konkrét párhuzamot von Adonisz és Imre herceg között. Adonisz a görög mitológiában szépségéről híressé vált pásztorifjú, akibe maga Aphrodité, a szerelem istennője lett szerelmes. Imre herceg sorsával a nyilvánvaló párhuzam abban áll, hogy mindkettőjüket vadkan sebezte halálra. (Adonisz esetében ez a vadkan képében megjelenő Ares, a harc istene volt.)

A Szent Imre-Emlékkönyvben megjelent második változatban Babits a név megemlítése nélkül utal a hellén partokon fiatalon elhunyt pásztorfiúra, akinek kilétére csupán a „duhaj Kan” fogairól csepegő vér képe által sejtetett tragédiából következtethet a görög mitológiában járatos olvasó:

„S mint a régi pásztor, akit egykoron
istenként tiszteltek hellén partokon,
ugy haltál, szent ifjú! s duhaj Kan fehér
fogairól csepegett a szűzpiros vér.”⁶

⁶Szent Imre Emlékkönyv.
i. m. 58–60.

⁷Babits Mihály összes versei. 1902–1937. Athenaeum, [Budapest, 1937] 436–437.

Hogy Babits az első változat mellett tört lándzsát, azt az teszi nyilvánvalóvá, hogy a *Versenyt az esztendőkkel* című és az Athenaeum által 1937-ben kiadott gyűjteményes kötetbe⁷ is a Nyugatban közölt változat került.

A herceg jubileumára készült vers felkeltette a jubileumi rendezvények szervezőinek érdeklődését is. Huszár Károly, a korábbi koncentrációs kormány miniszterelnöke volt a Szent Imre jubileum rendező főbizottságának elnöke. Ő a Nyugat folyóirat hasábjairól értesült a költeményről, és annak teljes körű felhasználási jogát kérte Babbitól három nappal a megjelenést követően.

Kedves Barátom!

A Nyugatban megjelent Szent Imre versedet nagy lelki gyönyörűséggel olvastam s úgy érzem meg kell írjam Néked, hogy lelkes művészeted ebben a versben a mi jelenlegi törekvéseink körében is maradó kulturértéket alkotott.

Nagy hálával venném, ha Szent Imre versed kéziratát az ünnepségek rendezőségének ajándékoznád s annak egészében való kinyomtatását, illetve felhasználását a Rendezőségnek megengednéd.

Abban a reményben, hogy a Szent Imre Év alatt céljainkat a Te elhivatott művészeted még meg fogja támogatni, tisztelettel és barátsággal köszönt

Budapest, 1929. december 19.-én.

Őszinte hived:

Huszár Károly

A rendező főbizottság elnöke.

⁸OszK Fond III/1877/18.
1 f. (rektó) – 335x207 mm – Gépirás tintairású névaláírással – A Szent Imre ünnepségek előkészítő bizottsága nyomtatott fejléces levélpapírján – Rongált.

[Címzés:] *Nagyságos / Babits Mihály urnak, / író / Budapest.*⁸

Babits sokáig késlekedett a válasszal. Kérdés, hogy sürgetés gyanánt, vagy valódi elragadtatásból született Hász István püspök levele. Hász, a győri püspöki székeségek bírja és a katolikus püspöki Hittudományi Főiskola rendes tanára volt a rendezőbizottság egyházi elnöke.

Nagyságos Mester!

A most kelő Szentévből legelső levelem Nagyságodhoz intézem: hálas lélekkel forró köszönetet kell mondanom Nagyságodnak azért a ritka ünnepi örömről, amelyet Imre Hercegről írt historiás énekével szerezni méltóztatott.

A Szent István társulat dísztermében az év utolsó napján a magyar művészvilág legnagyobb bevonásával és számára tartott Szent Imre jubileumi tájékoztató ülésén Huszár Károly v. miniszter ur mint elnök magasztaló szavak kíséretében jelentette be az örömdetes hírt, hogy Nagyságod — ezt a szót egész különleges, eredeti értelmében véve, —

hogy mondom Nagyságod csodaszép énekkel köszöntötte felvonuló csillagunkat.

A képzőművészeti világunk jelenlévő kiválóságain csodálkozó örömmel zúgott végig.

Én is örültem, de nem csodálkoztam, mert évek óta járom és rengeteg munkám közepette — ha csak tehetem — ma is meg-meg látogatom a magyar Prospero arany szigetét; s mert ismerem e varázs szigetnek talán minden hegyét, völgyét, egész faunáját és Flóráját azért nemcsodálkoztam azon, hogy Nagyságod páratlan varázsvesszejével — hogy továbbra is halhatatlan Tóth Árpád prologusának felejtethetlen stílusában és hangulatában maradjunk — élénk varázsolta a régi jámbor herceget [a]kiben tükröt lelt a Tenger Csillaga. — — —

Ugyérem, kötelességet, mégpedig mély és szent kötelességet teljesítek akkor, amikor hálás elragadtatásomnak kifejezést adok Nagyságod előtt: hadd hallja a sziget királya, hogy ujja nem ver meddő hurokon, hogy szívünk meleg és piros korállja, az ő szigete földjével rokon!...

Viszonzásul a felemelő érzelmekért, kérve-kérem a Szent Herceget: hintse be fénnyel Nagyságodat, kis fészket, nagy lantját és a titkos szépségekre szomjas lelkét.

NAGYSÁGODNAK,

Budapest, 19230.[!] évi január hó 2.-án.

odaadó hálás tisztelője:

Dr. Hász István

tábori püspök.

a Szent Imre Bizottság Egyházi elnöke⁹

Babits négy nap múlva elküldte Huszár Károlynak a vers kéziratát és levelében engedélyt adott annak „az ünnepek bármely céljára bármilyen formában” való felhasználására.

Kegyelmes Uram,

mindenekelőtt elnézésedet kell kérnem hogy dec. 19.-én kelt szíves és megtisztelő soraidat csak most, az ünnepek után tudom megválaszolni.

Végtelen öröömre szolgál tudnom, hogy Szent Imréről[!] szóló versem azok körében is visszhangot keltett akik hivatva vannak a szent herceg kilencszázéves emlékét hivatalosan is megünnepelni. Szívesen küldöm mellékelve a vers kéziratát és készséggel hozzájárulok ahhoz hogy költeményemet az ünnepek bármely céljaira bármilyen formában fölhasználhassátok.¹⁰

Nagyon örülök ha ezzel szolgálatot tehettem, s továbbra is szívesen állok rendelkezésedre.

Maradok őszinte tisztelettel

Budapest, 1930. jan. 6.

mindig kész hived

Babits Mihály¹¹

⁹OszK Fond III/553/1. 1

f. (rektó, verzó) – 255x198 mm – Gépirás tintairású javításokkal és névalírással – Tábori püspöki címeres, nyomtatott fejléces levélpapíron.

¹⁰Az aláhúzott szöveg

Huszár Károly piros ceruzás kiemelése.

¹¹PIM Kézirattára. V.

5263/1. 1 f. (rektó) + 3 f. melléklet – 204x268 mm

– Gépirás tintairású névalírással – Szakadozott, sárgult. A rektón

Huszár Károly piros ceruzairású kiemelései és rájegyzése: Emlék, valamint iktatási bélyegző a levél érkezéséről.

¹²OszK Fond III/1877/19.

1 f. (rektó) – 338x207 mm – Gépirás tintairású névalírással – Cégszerű aláírás: Huszár Károly – A Szent Imre Herceg 900 éves Jubileumi Ünnepeit Rendező Főbizottság nyomtatott fejléces levélpapírján.

¹³Szent Imre album.

A jubiláris ünnepek története képekben. (Szerk. Huszár Károly.) Szent Imre Jubileum Rendező Főbizottsága, [Budapest] 1930.

Huszár Károly postafordultával küldte válaszát, melyben a köszönet mellett újabb kéréssel fordult Babitshoz.

Irodalom:

Babits Mihály kéziratai és levelezése (Katalógus) I. (Összeállította: Cséve Anna – Kelevéz Ágnes – Melczer Tibor – Nemeskéri Erika.) Argumentum Kiadó – Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1993.; Stauder Mária – Varga Katalin: *Babits Mihály Bibliográfia*. Argumentum Kiadó – Magyar Irodalom Háza – MTA Irodalomtudományi Intézete, Budapest, 1998.; *Szent Imre album*. A jubiláris ünnepségek története képekben. (Szerk. Huszár Károly.) Szent Imre Jubileum Rendező Főbizottsága, [Budapest] 1930.; *Szent Imre-Emlékkönyv*. Halálának kilencszázados évfordulójára. (Szerk. Harsányi Lajos – Tordai Ányos.) Szent István Társulat, Budapest, [1930.]

Budapest, 1930. január 7.

Mélyen tisztelt Barátom!

Igaz hálával mondok köszönetet azért a figyelmedért, hogy Szent Imre herceg historiás énekének kéziratát rendelkezésemre bocsátani szíves voltál.

Engedd meg, hogy ez alkalommal arra kérjelek, légy szíves a jubileumi év sikere érdekében Szent Imrével, avagy az árpádházi szentekkel kapcsolatban egy-egy kedves, meghitt költeményt összeállítani. Tudom, hogy ha ezen kérésünk teljesítésével megtisztelsz ünnepségeink sikerének előmozdítása céljából nagyon segítségünkre leszel.

Még egyszer hálás köszönetem nyilvánítása mellett vagyok

Készséges hived

Huszár Károly

A rendező bizottság elnöke

[Címzés:] *Nagyságos / Babits Mihály urnak, / Budapest.*¹²

Huszár Károly ezen kérése már nem teljesült, Babits az elkövetkezendő hónapokban egyetlen Árpád-házi szentről sem írt verset. Az *Imre herceg Historiás ének* azonban bekerült a *Verseny az esztendővel* című kötetbe, és természetesen az Athenaeum gondozásában 1937-ben megjelent *Babits Mihály összes versei* című gyűjteményes kötetbe is. Arról sincs adat, hogy a Szent Imre ünnepségek alkalmával elszavalták-e Babits költeményét, illetve ha igen, akkor mikor és hol. Az ünnepségekről megjelent Szent Imre albumban sincs utalás Babits költeményére.¹³